

ODKAZ

Čtvrtletník

2/23

Milé čtenářky, milí čtenáři,

jaro se pomalu překlenuje v léto a Vám se do rukou dostává druhé číslo čtvrtletníku Odkaz, které je z největší části věnováno osobnosti historika Jana Tesaře. Svůj osobní fond daroval Jan Tesař Moravskému zemskému muzeu před jednácti lety a od té doby je s muzeem a naším oddělením v těsném kontaktu. Více než o komkoliv jiném platí o panu Tesařovi rčení, že „je svůj“. A to v tom smyslu, že si vždy stál, stále si stojí a bude stát za svým názorem. Pevně, razantně, bez jakéhokoliv zaváhání. K tomu se samozřejmě pojí i občasná vzplanutí či zvýšený hlas. Z počátku jsem se setkávání s panem Tesařem právě z těchto důvodů obávala. Ostýchavá úcta ostatně nezmizela nikdy. Ale postupně jsem si z každého setkání odnášela poznatky, věty, myšlenky, které se mi svou silou samy vepisovaly do paměti. Jan Tesař je výjimečný člověk a historik. Jde totiž neohroženě proti proudu. Nevyzdvihuje již ověřené přední osobnosti, ale podává svědectví o odvaze, hrdinství těch skrytých i svou skromností zapomenutých. Skrytých stejně jako on sám, který nikdy nevyhledával přední místa, pocty a ocenění. Snad nám tedy odpustí, když druhé číslo bulletinu Odkaz věnujeme hlavně jemu. Rozhovor, který přibližuje jeho životní cestu, tematicky doplňuje článek Roberta Krumphanzla. Ze sbírek našeho oddělení Vám představíme jeden z nejnovějších přírůstků — tiskárnu Star, na níž vznikaly na konci osmdesátých let po-čítačové samizdaty. Chybět nebude ani přiblížení struktury webových stránek našeho oddělení, které v současných dnech procházejí postupným doplňováním a inovacemi, jež by Vám měly pomoci v orientaci našimi fondy.

Petra Pichlová

„Můj příběh není ničím neobvyklým, naopak v mnohém charakterizuje situaci intelektuála v Československu“

Formovalo Vás dětství a mládí pro budoucí poslání historika?

Ztratil jsem otce v době Mnichova, bylo mně pět let. Maminka dělala všechno, co uměla a na co jí síly stačily, aby mně dala pěkné dětství. Však bych ho také s nikým neměnil. Žili jsme ovšem v době německé okupace a války — takže na konec to nejcennější, co mně dala, bylo právě to, co dělala s pocitem jakési viny jako matky, totiž její účast v odboji. Mohl jsem již jako dítě vidět, jak moji nejdražší zápasili na život a na smrt s nacismem, nejhorším zlem. Nemohl být silnější prožitek. Samozřejmě mne takové dětství poznamenalo na celý život.

Jakým způsobem jste postupoval ve vlastních zkoumáních historie druhého odboje?

Právě proto jsem se věnoval historii a samozřejmě jsem nemohl být historik dle dnešní módy, ubohý indikátor společenského klimatu a událostí. A každé bádání pro mne vždy bylo historickým prožitkem, který jen prohluboval základní životní pocit. Z tisíciletých stereotypů mne ovšem vábily vždycky jen ty vcelku vzácné okamžiky, když se národ přestane bát vlády a začnou prskat staré řády! Na druhou stranu jsem ale nikdy nebyl takový primitiv, abych nepozoroval tíhu tisíciletých kadlubů, v nichž se civilizace pohybují. Pro studium revolucí jsem si ovšem musel vypracovat sám své metodiky, neboť za mého mládí nebylo samozřejmé, že pro historii revolučních hnutí jsou potřebné i jiné prameny než písemné dokumenty. Byl jsem jeden z prvních, kdo začínali systematickou práci s pamětníky, přinejmenším u nás — dokonce dříve než nezapomenutelný Stanislav Zámečník, který tomu dal pravidla. Od toho, co se dnes vnucuje jako módní import, jsme se lišili jednoduše a naprosto zásadně, totiž hlavní zásadou své práce: bezpodmínečně respektovat pamětníka v jeho projevu (a nikoli názoru). Domnívám se, že naše metodiky ještě objevíte (až se ukáže profánnost amerického dovozu).

Několik let jste strávil ve vězení...

Brežněv se dal satrapy tehdejšího sovětského režimu donutit k intervenci, která potlačila naději větší části lidstva, jak nalezla u nás výraz. Já jsem se jen přiřadil k těm, kteří chtěli demonstrovat, že se jí nevzdáme. Jak vyrozumíváte, já osobně jsem se té naději nevzdal dodnes. Musel jsem proto býti rád i věz-

něm, o čemž jsem hodně psal kvůli Zdeňku Vašíčkovi, slavnému spoluvězni z té doby.

Co pro Vás znamenala následná emigrace?

Já jsem z disentu odešel do emigrace — hlavně proto, že jsem doma neměl ohlas. Známý historik H. Gordon Skilling v tom viděl jednu z příčin, proč ČSR sešla ze socialistické cesty, což je jistě nadměrné. Ale ať tak či onak, pro mne osobně byla emigrace ohromným objevem i štěstím — to hlavně proto, že jsem po jaru tzv. pražském mohl být účastníkem i toho francouzského, které začalo v máji 1981 zvolením prezidenta Mitterranda. Mohl jsem být i tam aktérem, nádherná vzpomínka! V Paříži jsem nakonec prožil větší část svého vědomého života. Na rozdíl od mnoha jiných československých vyhnanců jsem se ale na konec života vrátil a žiji v úžasném městě Brezové pod Bradlom, které zrodilo mnohé z vynikajících Čechoslováků, mj. i slavného partyzánského velitele Jána Reptu, jehož zástoj v našich dějinách se pokouším odkrýt, pokud ještě stačí mé síly.

Jak se dnes s odstupem času stavíte ke svému působení v disentu?

Na Vaši poslední otázku Vám ovšem neodpovím. Musíte si dát odpověď sami. Však si žádné mládí nedá vzít své právo žít po svém. A tedy se dle svého svědomí vyrovnejte i s těmi, kdo byli před vámi. Já jsem se s předky vyrovnal a doufám, že nezanechávám dluh.

*Jan Tesař před svojí rozsáhlou knihovnou v Brezové pod Bradlom (knihovna obsahuje více než 5 000 svazků). Vyšívaná košile je tradiční oděv slovenských vzdělců.
Foto: Jela Juríčková*

Osobní fond Jana Tesaře je součástí podsbírký ODKAZu a zahrnuje rukopisy, knihy, periodika, filmy, negativy, audiokazety. Navíc obsahuje pozůstalosti dalších významných osobností, s nimiž Jan Tesař spolupracoval: Jaromíra Němce, který byl hlavním organizátorem distribuční sítě samizdatu pro celou východní Moravu, dále např. inženýrky Ludmily Jankovcové, která byla (jako první žena v Evropě) již v roce 1946 členkou vlády a v roce 1977 jednou z prvních signatářek Charty aj. Kromě zůstavitelů fondů musíme zmínit i mravenčí práci paní Jely Juríčkové, jež se podstatnou měrou podílí na zpracovávání Tesařova archivu.

Archivní krabice jsou označeny znakem Jana Tesaře — husitskou pavézou v barvách jeho černého věžeňského mundúru s červeným pruhem přes levé rameno.

*Zdeněk Vašíček (vlevo) a Jan Tesař. Portréty vznikaly pro nakladatelství Triáda.
Foto: Přemysl Havlík*

Badatelsko-edukační ústav Triáda

Na „fakultě“ (vzhlížeje k ideálu univerzity aneb florianovské Hory studia), kterou jsme vytvořili z nakladatelství Triáda, abychom poněkud zmírňovali nedostatek vzdělání svého a dalších uže či volněji spjatých čtenářů knih, byl Jan Tesař čelným profesorem a autoritou. To, co zní jako metafora, platilo a platí vskutku, i když instituce nemá učebny ani semestrální výuku. Učilo a uč se kdekoli, kde se sejdem; a celoživotně. Bylo nám ctí ustanovit pro Jana Tesaře „katedru“ jednoho z nejobtížnějších oborů, a on se jí ujal a neúnavně na ní přednášel, vedl semináře a poskytoval konzultace. (Samozřejmě vše se dělo naprosto neformálně a také zcela zadarmo.) Vedle toho psal — výsledkem jeho patnáctileté publikační činnosti v badatelsko-edukačním ústavu Triáda je dva a půl tisíce stran v šesti knihách publikovaných v rozmezí let 2003—2018: Zamčená diagnóza, Traktát o „záchraně národa“, tři díly České cikánské rapsodie a Co počít ve vlkové bříše. Vydané svazky se také zabývají mnohými otázkami, které Jan Tesař klade sobě a svým studentům. V první řadě to byla témata týkající se povahy lidské paměti a jejího podílu na dotváření historických událostí (Tesařův postřeh, že po dvaceti letech, plus minus, se událost v lidské paměti zpravidla definitivně proměňuje ve fikci), možností tvořit dějiny událostí, pro něž máme jen nepatrně přímých dokladů (typicky dějiny hnutí v konspiraci, jehož povahou je, že se skrývá, a tedy jakékoli stopy po něm vyplývají z jeho selhání; nebo dějiny marginalizovaných)... Nikoli nevýznamnou část Tesařova myslitelského a učitelského díla zabírají otázky filosofie dějin, zejména témata revoluce, pokroku či osobnosti v dějinách, a také pokusy o odpověď na tážání po smyslu českých dějin, respektive — jak Jan Tesař pojmenovává naši specifčnost: česko-slovenského dvojnároda. — Setkání a přátelství s Janem považuji za jeden z největších zázraků svého života. Nejen jako nesmírné obohacení, ale i kvůli proměně perspektiv, kterou jsem vedle něho prožil: díky jeho důrazu vždy na toho posledního.

Robert Krumphanzl

Robert Krumphanzl (1973) vystudoval žurnalistiku na FSV UK, v letech 2001—2004 byl redaktorem Revolver Revue a Kritické přílohy Revolver Revue. Roku 1994 spoluzaložil nakladatelství Triáda, které dodnes řídí. K vydání připravil zásadní knihy Jana Tesaře.

Star

V roce 2018 uspořádalo Moravské zemské muzeum výstavu věnovanou tzv. osmičkovým výročím. ODKAZ měl při této příležitosti představit skrytou kulturu v Brně na konci 80. let 20. století. Rozhodli jsme se odkrýt neznámou kapitolu samizdatového Brna, konkrétně počítačový tisk samizdatů. Když jsme se tehdy Jiřího Müllera zeptali, kdo by na Moravě mohl ještě vlastnit pověstnou tiskárnu Star, na níž se samizdaty tiskly, odkázal nás na Františka Korbela a Jitku Broklovou. Paní Broklová nám tiskárnu na výstavu ochotně zapůjčila a v muzeu jsme se poté ještě několikrát setkali. Byla to žena statečná a obětavá, která až do svých posledních chvil doprovázela Františka Korbela, katolického kněze zbaveného roku 1975 státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti, na nesnadné životní cestě. Tento svět opustila paní Broklová náhle v polovině prosince loňského roku. Díky ochotě neteří pana Korbely a paní Brokové se tiskárna Star, počítač s příslušenstvím a některé samizdaty, které díky této technice vznikly, opět vrátily do MZM a zamířily do sbírek ODKAZu. Paní Jurové a Brokové patří velké poděkování.

-pp-

Star patřila k nejoblíbenějším jehličkovým tiskárnám mezi tvůrci počítačového samizdatu. Dalo se na ní totiž tisknout v tzv. blocích, tedy ve hřbetu slepených průklepových papírech proložených kopíráky. Tímto způsobem se dalo vytvořit až deset kopií naráz. Vznikaly na ní zejména publikace brněnské samizdatové edice Prameny.

Webové stránky

O činnosti Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ) průběžně informujeme na našich webových stránkách <http://www.mzm.cz/odkaz>. Představujeme historii vzniku oddělení, naši sbírkovou činnost a přinášíme základní informace o badatelských a knihovnických službách. Podrobněji uvádíme více o našich expozicích a výstavách i dalších připravovaných či proběhlých akcích a činnostech s nimi spojených. Pro zájemce je k dispozici také rozšířená elektronická verze jednotlivých čísel čtvrtletníku Odkaz. Pod záložkou Sbírkové fondy lze nalézt bližší informace o osobnostech a institucích, jejichž fondy jsou v oddělení uloženy. Medailony postupně rozšiřujeme o další texty a fotografie. Brzy se mohou badatelé těšit například na zpřístupnění digitalizované lístkové kartotéky českého purismu z fondu Milana Jelínka. Záložka Ze života oddělení je nejaktualizovanější rubrikou. Přinášíme v ní záznamy o událostech a příbězích, které se okolo našeho oddělení dějí. A právě ony jsou důkazem o otevřenosti a živosti jednotlivých fondů s aktuálním přesahem do událostí dnešní doby.

-rdh-

For our English Speaking Friends

The second issue of the Odkaz quarterly is devoted to the life and works of historian Jan Tesař whose ninetieth birthday was celebrated on June 2. An interview with Jan Tesař explores his career of a research historian. The interview is complemented by an article by Robert Krumphanzl, co-founder of the Triáda publishing and editor of Jan Tesař's works. A latest acquisition into our department's collections will be introduced—the Star printer which helped produce late 1980s computer-copied Samizdats. You will also familiarize yourself with the ODKAZ department's webpage structure to help you navigate through our deposit funds.

Čtvrtletník Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ),
číslo 2, ročník I

Autoři textů: Romana Dominika Hrbatová, Robert Krumphanzl,
Petra Pichlová, Jan Tesař

MORAVSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM